

“Koostöö realiseerimise vormiks peame rahvarinnet...”

Sotsiaaldemokraatliku partei asutamise katse Eestis AD 1975

Arvo Pesti

■ 1975. aastal saatis Pärnu Kolhooside Ehituskontori vaneminsener, hilisem poliitvang Veljo Kalep (1934) Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumile järgmise avalduse:

Avaldus

Vastavalt konstitutsiooniga garanteeritud poliitilise tegevuse vabadusele palun sotsiaaldemokraatia pooldajate nimel luba Sotsiaaldemokraatliku Partei (SDP) organiseerimiskomitee moodustamiseks ja avalikuks tegutsemiseks koos trükisõna, raadio ja televisiooni kasutamisega. Olen eelnevate aastate jooksul Eestis ja mujal uurinud töötajate arvamusi Sotsiaaldemokraatliku partei rajamise suhtes. Sellesse suhtub poolehoiuga palju inimesi, kelle arvamus partei vajaduse, eesmärkide ja õiguste kohta langeb kokku järgnevate põhimõtetega.

I Vajadusest

Sotsiaaldemokraadid on veendunud selles, et praegu on Nõukogude Liidus vaja vähemalt kahte parteid. Praegust ajajärku iseloomustab maailma kiire areng demokraatia, inimõiguste ja inimeste majandusliku kindlustamise suunas. Sotsiaaldemokraadid peavad vajalikuks samasuguse arengu saavutamist ka Nõukogude Liidus.

Möödunud etapp Nõukogude riigi arengus ühe partei diktatuuri valitsemisvormi näol on ammendanud seadusandlike ja täidesaatvate võimuorganite võimalused rahva majanduslike võimaluste tõstmisel arenenud riikide tasemele. Inimeste loominguliste võimete ja töötajate kogemuste rakendamine on edukam siis, kui demokraatia kõigi jaoks realiseeritakse täieõiguslike poliitiliste organisatsioonide läbi.

Suur osa töölisi, insenere, majandusjuhte ja teadlasi on apaatsed töö viljakama korraldamise ja elu parema korraldamise suhtes sel põhjusel, et nad küll näevad puudusi ja tõkkeid, mida põhjustavad vananenud seadused, eeskirjad, tavad ja meetodid, ehk teisiti öeldes, bürokraatia, kuid nende võimuses ei ole midagi parandada. SDP suurendab oma liikmete näol majanduse korraldamisest ja poliitilisest elust aktiivselt osavõtivate inimeste arvu ja niimoodi laiendab seda inimhõlmuse platvormi, millele toetub ühiskonna areng.

Kahe partei olemasolu stimuleerib arendama mõlemaid oma tegevust selles suunas, mis toob enam kasu rahvale, vältides neid vigu, mis tekivad igas üheparteilises riigis sel põhjusel, et puudub vajadus analüüsida kriitiliselt ja õigeaegselt oma põhimõtteid ja töömeetodeid. Kahe partei teineteise õigusi austav koostöö täiustab mõlemat parteid.

II Tegevuse alused

Sotsiaaldemokraadid seavad oma eesmärgiks inimeste mõistuse rakendamise inimeste hüvanguks. Sellise tegevuse normideks on ÜRO Universaalne Inimõiguste Deklaratsioon, Helsingi deklaratsioon ja Nõukogude Liidu konstitutsioon. Sellise tegevuse aluseks on terve maailma teadlaste ja edumeelsete riigimeeste tööd.

III Tegutsemise vorm

Sotsiaaldemokraadid pooldavad koostööd kõigi organisatsioonidega. Koostöö realiseerimise vormiks peame rahvarinnet, mis oleks võrdõiguslik poliitiliste ja ühiskondlike organisatsioonide liit.

SDP liikmeks võivad olla kõik kodanikud, kes peavad õigeks partei programmi. Liikmeks astuja määratleb oma liikmeks oleku ja aktiivsuse määra ise. SDP on olemuselt ja töömeetodite poolest demokraatlik organisatsioon. Sel põhjusel ei tunnista SDP oma liikmeteks ekstremistlike vaadetega ning radikaalseid töömeetodeid pooldavaid isikuid.

SDP põhikiri ja programm püüdlevad sotsiaalse õigluse ja arengu poole. Need koostatakse, kinnitatakse ja täiendatakse demokraatia põhimõtteid järgides.

IV Eesmärkidest

Sotsiaaldemokraadid on veendunud, et nii kapitalistlikud kui ka sotsialistlikud riigid arenevad üldise heaoluühiskonna suunas. Selles arengus on paljud riigid saavutanud suurt edu. Nõukogude Liidus kiirema arengutempo saavutamist peavadki sotsiaaldemokraadid selliseks eesmärgiks, mille heaks nad saavad küllalt palju kasu tuua.

Sotsiaaldemokraadid suhtuvad erilise tähelepanuga nende teadlaste arvamustesse, kes pooldavad konvergensiteooriat, mille kohaselt industriaalne areng viib kapitalistliku ja sotsialistliku süsteemi erinevuste vähenemisele ja süsteemide kokkusulamisele üldise heaoluühiskonna raames. Sellise ühiskonna saavutamise kiirendamist peavadki sotsiaaldemokraadid oma ülesandeks.

V Õigustest

Sotsiaaldemokraadid austavad konstitutsiooniga ettenähtud kõikide inimeste õigust organiseeruda, avaldada oma arvamust ja levitada oma seisukohti vaatamata sellele, kas nad ühtivad või ei ühti sotsiaaldemokraatide või kommunistide seisukohtadega. Selle juures juhendatakse ÜRO Universaalset Inimõiguste Deklaratsioonist. Õiglasel ja edukas ühiskonnas peavad inimeste põhiõigused seisma alati kõrgemal kõigist muudest seadustest ja tavadest.

Kõikide parteide üheõigusluse tunnustamisest lähtudes peavad sotsiaaldemokraadid oma loomulikuks õiguseks tegutsemist täieõigusliku organisatsioonina kodumaal ning õigust suhelda, teha koostööd ja pidada sõprussidemeid teiste maade sotsiaaldemokraatlike parteidega.

22. august 1975. a.

Veljo Kalep¹

Kuna vastureaktsiooni ei järgnenud, kordas autor oma avaldust 1977. a. juulis, septembris ja oktoobris.²

Ehitusinsener V. Kalep arreteeriti 20. oktoobril 1980. a., kuna ta "[--]" tegutses otsese nõukogudevastase tahtlusega Nõukogude võimu õõnestamise ja nõrgendamise eesmärgil ning tema tegudes sisaldub ENSV KrK § 68 lg. 1 ettenähtud kuriteokoosseis.³ 17. märtsil 1981. a. väljakuulutatud ENSV Ülemkohtu otsusega mõisteti talle neli aastat vabadusekaotust range režiimiga parandusliku töö koloonias ilma asumisele saatmiseta. V. Kalepi süü seisnes selles, et "[--]" tema nõukogude võimu õõnestamise ja nõrgendamise eesmärgil 1974–1980. a. süstemaatiliselt valmistas, levitas ja hoidis levitamise eesmärgil nõukogude riiklikku ja ühiskondlikku korda halvustavaid laimavaid väljamõeldisi sisaldavaid kirjutisi ja materjale, ühtlasi levitades samasisulisi väljamõeldisi suulises vormis. [--]"⁴ Tegelikult seisnes see plakatite valmistamises, nende oma töökohal eksponeerimises, emigreerumisavalduste kirjutamises (V. Kalep kirjutas hulga nummerdatud emigreerumisavaldusi, nõukogudevastasteks kuulutati nr. 5, 6 ja 7, kus autor kirjeldas emigreerumissoovi põhjusi), paari artikli kirjutamises ning suhtlemises Moskvaa akrediteeritud väliskorrespondentidega. Viimane aga oli julgeolekukomitee silmis ohtlik kuritegu. Sotsiaaldemokraatliku Partei asutamise avaldust millegipärast kuriteoks ei loetud, ehkki toimikusse köideti. Ilmselt lasus V. Kalepi õlul piisavalt teisigi "kuritegusid".

V. Kalep vabanes ennetähtaegselt 31. mail 1984. a. ning emigreerus Kanadasse 1987. a.

Arvo Pesti

(1956)

Lõpetanud Tallinna Pedagoogikaülikooli info-teaduse erialal (2004). Töötab Eesti Riigiarhiivi publitseerimistalituses. Tegeleb dissidentluse ajalooga.

¹ ERAF f. 130 SM, n. 1, s. 10557, k. 1, l. 23–24.

² ERAF f. 130 SM, n. 1, s. 10557, k. 3, l. 38.

³ ERAF f. 130 SM, n. 1, s. 10557, k. 4, l. 322.

⁴ Samas, l. 317.